

Retseptiravimite kasutamine ja iseravimine Eesti elanike poolt

Raul-Allan Kiivet – TÜ tervishoiu instituut, Eesti Käitumis- ja Terviseteaduste Keskus

Võtmesõnad: retseptiravimid, iseravimine, tervise enesehinnang, sissetulek

“Terviseuuringu 2006” vastuste alusel saab kirjeldada Eesti elanike üldisi harjumusi retsepti- ja käsimüügiravimite kasutamisel. Retseptiravimite kasutajate arv kasvab paralleelselt vanuse suurenemise ja tervise enesehinnangu halvenemisega. Arsti määratud retseptiravimeid kasutab pidevalt või sageli pool Eesti täiskasvanud elanikkonnast. Seejuures on kümnendik retseptiravimite kasutajatest viimase 4 nädala jooksul kasutanud retseptiravimit, mida arst ei ole otseselt neile määranud. Käsimüügiravimite kasutajaid seevastu on võrdselt igas vanuses ja erineva tervise enesehinnanguga elanike seas – veerand Eesti inimestest kasutab käsimüügiravimeid iga päev või iga nädal. Käsimüügiravimeid on arst soovitanud kolmandikule kasutajatest, ülejäänud kasutavad neid omal initsiatiivil ja äranägemisel.

Retseptiravimite kasutamise massilisus ja polüfarmakoterapia levik Eestis inimeste seas on alarmeeriv. Pooled Eesti elanikest, kes on vanemad kui 65 eluaastat, kasutavad iga päev vähemalt kaht retseptiravimit. Samas on teada, et seoses vanuse suurenemisega väheneb oluliselt ravimite efektiivsus ning kasvab kõrvaltoimete sagedus ja ohtlikkus.

Eesti terviseuuringu 2006 raames esitati Eesti täiskasvanud inimestele tosinajagu küsimusi ravimite kasutamise sageduse ja põhjuste kohta, seejuures eristades retsepti- ja käsimüügiravimite kasutamist. Erinevalt summeeritud meditsiinistatistikast annavad küsitlusuuringud võimaluse seostada ravimite kasutamist vastava demograafiliste andmete, terviseseisundi, sotsiaal-majanduslike parameetrite ning tervise- ja haiguskäitumisega. Selle alusel peaks olema võimalik selgitada, mis tegurid määravad erinevate elanikerühmade ravimikasutuse eripära.

Ravimite, eeskätt retseptiravimite kasutamine peaks peegeldama kasutaja tervisehäirete tõsidust ja haiguste ravimise tavasid ühiskonnas. Samuti peegeldab see üldist arstiabi kasutamist ja ravimite kättesaadavust elanikkonnale ning kasutajate põhjendatud ja arvatavaid ootusi ravimite kasutamise suhtes. Üldteada on, et inimese vanuse kasvades haigused sagenevad, kuid vanus pole iseenesest haiguste põhjuseks. Seepärast on oluline uurida, millised tegurid ja millises seoses mõjutavad praegu Eesti inimeste vajadust arstiabi järele, sh ravimite kasutamist.

Eesti terviseuuring 2006 annab ühe esimestest sisulistest võimalustest isikupõhiselt uurida ravimite kasutamise põhjuseid ja seda mõjutavaid tegureid. Ülevaate **eesmärgiks** on kirjeldada ravimite kasutamise sagedust Eesti inimeste seas, esitades tulemusi vanuse, soo, tervise enesehinnangu ja sissetuleku kaupa. Detailsem, mitmekülgsem ja mahukam käsitlus, võrdlused teiste Eesti terviseuuringutega ning teiste maade samalaadsete uurin- gute tulemustega jääb edasiseks ülesandeks.

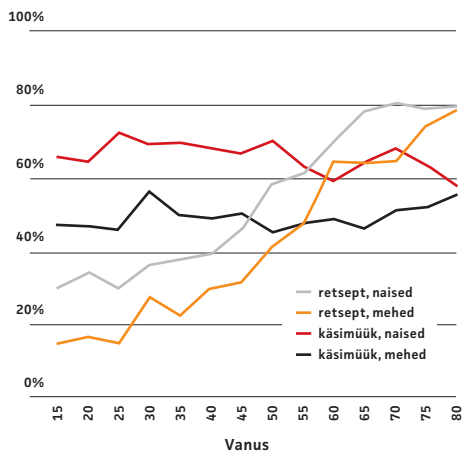
MATERJAL JA MEETODID

Tegemist on kirjeldava läbilõikelise uurimusega, mis piirdub ainult Eesti terviseuuringu 2006 andmetega. Vastused terviseuuringus esitatud küsimustele ravimite kasutamise kohta on siinkohal esitatud osakaaluna küsitletute koguarvust. Seejuures on osakaalud esitatud kaalumata andmete alusel. Küsimused ravimite kasutamise kohta olid esitatud viimase 4 nädala kohta, et ühelt poolt tagada vastuste usaldusväärsus ning teisalt võimaldada tulemusi seostada vastaja praeguse terviseseisundi ja teiste ravimite kasutamist mõjutavate teguritega.

TULEMUSED

RETSEPTIRAVIMITE KASUTAMINE

Arsti määratud retseptiravimeid kasutab pidevalt või sageli pool Eesti täiskasvanud elanikkonnast. Naiste seas on retseptiravimite kasutajaid igas vanuses rohkem kui meeste seas: vanuses 15–34 kasutab retseptiravimeid kolmandik naistest ja viiendik meestest (vt jn 1). Vanuse kasvades vahe väheneb: vanuses üle 65 eluaasta kasutab retseptiravimeid neli viiendikku naistest ja kaks kolmandikku meestest. Kasutaja on tarvitanud keskmiselt kahte erinevat retseptiravimit viimase 4 nädala jooksul.

Joonis 1. Viimase 4 nädala jooksul kasutanud retsepti- või käsimüügiravimeid.

Viimase 4 nädala jooksul on 5,3% naistest ja 3,9% meestest kasutanud retseptiravimit, mida arst ei ole neile otseselt määranud, tuues 90%-l juhtudest põhjenduseks, et kasutaja teab ise, kuidas ja millal neid tarvitada (vt tabel 1). Ravi katkestajaid omal äranägemisel on niisama palju (4,8% naistest ja 3,8% meestest), kusjuures enamasti katkestatakse ravi, kuna enesetunne on paranenud. Veerandil juhtudest olid retseptiravimite kasutamise katkestamise põhjuseks kõrvaltoimed või ravitoime puudumine.

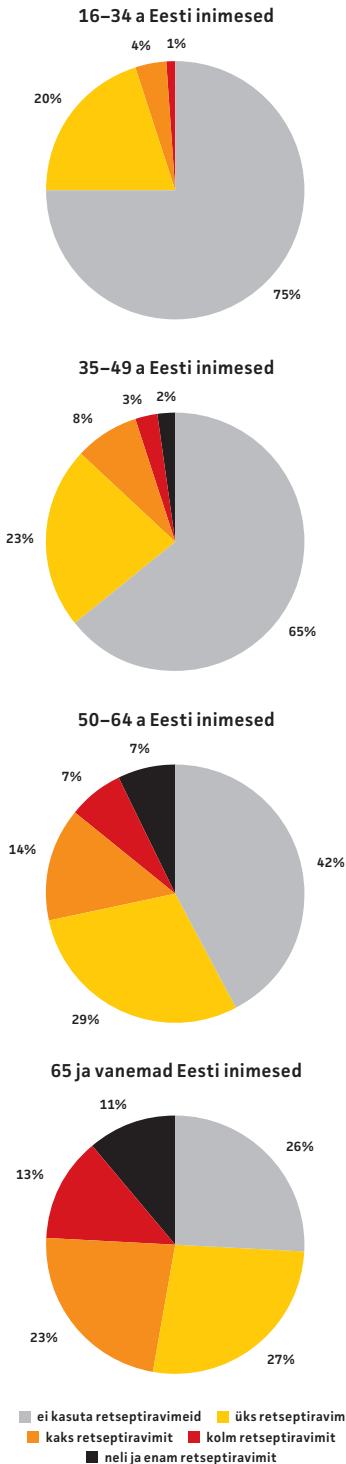
Tabel 1. Iseravimine retseptiravimitega viimase 4 nädala jooksul, %

	Naistest	Meestest
Kasutanud retseptiravimit ilma arsti otsese soovituseta	5,3	3,9
kasutas, sest teab ise, kuidas ja millal neid tarvitada	91	92
Katkestanud retseptiravimi kasutamise oma äranägemisel	4,8	3,8
katkestas, sest hakkas parem	56	62
katkestas, sest ei olnud kasu	14	17
katkestas, sest hakkas halvem	13	9

Samaaegne mitme retseptiravimi kasutamine sageneb vanuse kasvades (vt jn 2): ilma retseptiravimita saab hakkama 75% noortest ja vaid 26% üle 65aastastest. Seevastu veerand Eesti inimestest vanu-

Tabel 2. Retseptiravimite kasutajate osakaal (%) Eesti inimeste hulgas, reastatud etteantud kasutamise põhjuste järgi

Kõrge vererõhk	24,4
Muu südame-veresoonkonnahaigus	14,5
Liigesevalud ja -põletik	12,3
Muud valud	5,8
Seedetraktihaigused	5,7
Suhkurtõbi ehk diabeet	4,1
Antibiootikumid	4,1
Unerohud	4,1
Astma jt hingamisteede haigused	3,5
Allergilised haigused	2,7
Depressioon	2,4
Kõrgenenud kolesteroolitase	2,3
Meeleolu- ja ärevushäired	2,0
Retseptiravim tarvitatud muu terviseprobleemi tõttu, sh	12,0
rasestumisvastased tabletid	2,2
menopausi- või osteoporoosiravimid	1,0

Joonis 2. Retseptiravimite kasutajate osakaal sõltuvalt vanusest.

ses 50–64 a ja pooled üle 65aastastest kasutavad iga päev vähemalt kaht retseptiravimit. Vähemalt nelja retseptiravimit kasutab samaaegselt nendes vanuserühmades vastavalt 7% ja 11%.

Tabelis 2 on esitatud retseptiravimite kasutamise sageduse edetabel, kus on valdavas osas ravimid, mida tarvitatakse igapäevaselt krooniliste haiguste raviks. Veerand Eesti täiskasvanud elanikest kasutab retseptiravimeid kõrge vererõhu tõttu ja kuuendik teiste südame-veresoonkonnahaiguste tõttu, liigesevalude tõttu 12% ning diabeedi ja astma ravimeid mõlemaid 4% elanikest.

Kokkuvõttes tuleb tunnistada, et polüfarmakoteraapia massilisus ja levik Eesti vanemaeliste elanike seas on alarmeeriv, sest seoses vanuse suurenemisega väheneb oluliselt ravimite tõhusus ja suureneb kõrvaltoimete sagedus ja ohtlikkus.

KÄSIMÜÜGIRAVIMITE KASUTAMINE

Käsimüügiravimite kasutamine vanusest ei sõltu: kõigis vanuserühmades kasutavad neid kaks kolmandikku naistest ja pooled mehed (vt jn 2). Kasutaja on tarvitanud keskmiselt 1,8 käsimüügiravimit viimase 4 nädala jooksul. Pooled käsimüügiravimite kasutajatest tarvitavad neid iga päev.

Käsimüügiravimite edetabelis (vt tabel 3) on vitamiinid ja mineraalaineid, valuvaigistid ja ravimid külmetuse, palaviku ja kõha

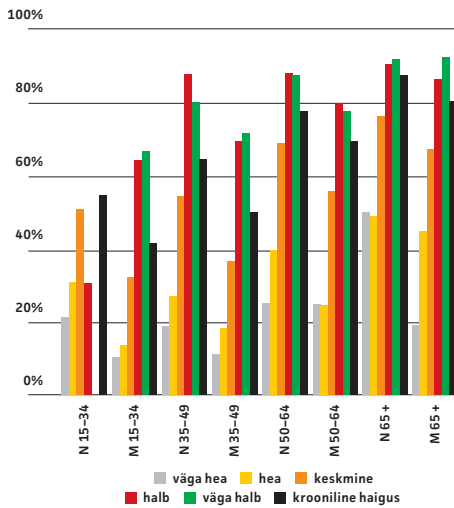
Tabel 3. Käsimüügiravimite kasutamise sagedus ja põhjused Eesti inimeste seas (%)

	Naistest	Meestest
Käsimüügi ravimite kasutajaid	66	49
iga päev või iga nädal	29	21
paar korda kuus	16	11
mitte iga kuu	20	17
Kasutab arsti soovitatud käsimüügiravimeid	25	16
Kasutanud 4 viimase nädala jooksul		
valuvaigisteid	37	25
külmetuse, kõha, palaviku ravimeid	27	21
kõhuhädade ravimeid	11	7
vitamiine, min-aineid, toonikume	45	27

vastu ning meeste ja naiste eelistustes ei ole erinevusi. Huvitav on märkida, et käsimüügiravimite valikut ei mõjuta ka vanus. Seetõttu jääb edasiste uuringute lahendada, millised sotsiaal-psühholoogilised tegurid iseravimist määravad.

RAVIMITE KASUTAMINE JA TERVISE ENESEHINNANG

Tervise enesehinnang oli uuringus jaotatud viieks ja igas soo-vanuserühmas suureneb retseptiravimite kasutamise sagedus paralleelselt tervise enesehinnangu halvenemisega (vt jn 3). Kas ja kuidas seda omakorda mõjutavad psühholoogilised, sotsiaal-majanduslikud ja elukondlikud tegurid ning arstiabi kättesaadavus ja kasutamine, jääb edasiste uuringute selgitada. Käsimüügiravimite kasutajaid oli, olenemata tervise enesehinnangust, erinevates soo-vanuserühmades sama palju.

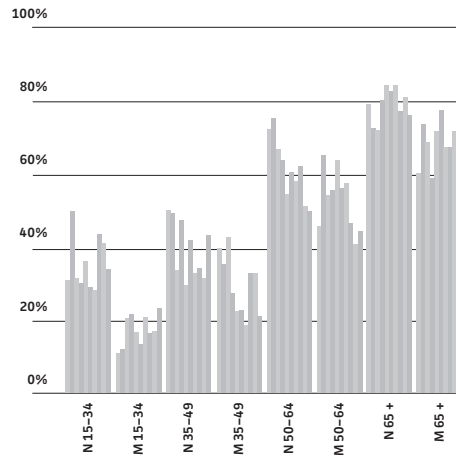
Joonis 3. Retseptiravimite kasutamine sõltuvalt tervise enesehinnangust ja vanusest.

Lisaks on joonisel esitatud retseptiravimi kasutajate osakaal kroonilise haigusega elanike seas, mis igas vanuserühmas jääb alla kasutajate arvukusele halva ja väga halva hinnangu andnud elanike seas. See on

omamoodi üllatav, et märkimisväärne osa retseptiravimite püsivatest ja igapäevastest kasutajatest ei määratle ennast kroonilise haigusega isikuteks, kuid selle viite kontrollimine vajab eraldi süvaanalüüsi.

RAVIMITE KASUTAMINE JA ISIKLIK SISSETULEK

Joonisel 4 on esitatud retseptiravimite kasutajate osakaal erinevates soo-vanuserühmades, jaotatuna sissetuleku detšiilideks. Seejuures on sissetuleku detšiilid arvatud eraldi iga soo-vanuserühma kohta. Esmasilgul jääb mulje, et soo ja vanuse kõrval ei ole sissetulekul retseptiravimite kasutamisele kuigi olulist mõju, kuid selle väite kinnitamiseks tuleb kindlasti eraldi uurida majanduslikult haavatavate elanikerühmade arstiabi kasutamist ja tervise seisundi teisi tunnuseid lisaks tervise enesehinnangule. Ka käsimüügiravimite kasutamisele ei olnud sissetulekul määravat mõju.

Joonis 4. Retseptiravimite kasutajate sõltuvalt soost, vanusest ja sissetulekust. Sissetuleku detšiilid on arvatud eraldi iga soo-vanuserühma kohta.

Autor **avaldab tänu** Leila Ojale ja Ardo Matsile Tervise Arengu Instituudist kiire ja asjaliku abi eest andmete väljavõtul ja esmasel töötlemisel.

rkiivet@ut.ee

SUMMARY

Use of medicines by the population of Estonia

Based on the Estonia 2006 Health Survey, the current study provides an overview of the use of both prescription and over-the-counter medicines by the Estonian population. The number of users of prescription medicines increases with age and with declining self-perceived health. Half the adult population of Estonia are using one or more prescription medicines daily, and one tenth are using a prescription medicine without direct orders from their doctor.

The proportion of users of over-the-counter medicines, on the contrary, is the same irrespective of age and self-perceived health status: one-quarter of the Estonian

adult population are using over-the-counter medicines daily or at least weekly. One-third of the users of over-the-counter medicines are using them as recommended by their doctor, the rest are using them on their own initiative.

In summary, the prevalence of use of prescription medicines and polypharmacy is alarming: half the Estonian elderly population (aged over 65 years) are using at least two prescription medicines daily, despite the fact that it is well known that with increasing age the efficacy of medicines decreases and the incidence and seriousness of adverse effects increases dramatically.